

УДК 908 (477)

Олександр Юрченко (м. Переяслав-Хмельницький)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОПОНІМІВ С. ЛЕЦЬКИ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ

У публікації подається коротка характеристика топонімів с. Лецьки. Розглядаються фактори їх формування в контексті історичного розвитку села.

Ключові слова: с. Лецьки, топонім, мікротопонім, ландшафт, курган.

Лецьки — село в долині р. Броварки, розташоване за 16 км на південний схід від районного центру Переяслав-Хмельницький (Київська обл.).

Проблема виникнення та історичного розвитку села й тим більше вивчення топонімії в попередні роки майже не розглядалась. Ще в 1950-х роках В. М. Брахнов звертав увагу на особливості назви села та здійснив спробу її пояснити¹. Досить побіжно згадується село в багатотомному виданні “Історія міст і сіл УРСР”². Розвідки відділу археології ПХІКЗ проведені в 1975–1976 і 1990–1991 рр. дали змогу створити певну інформативну базу для подальшого дослідження проблеми, зосереджену в археологічних звітах³. Але варто відмітити, що до інформації про топоніміку слід відноситися з обережністю і перевіркою, оскільки в ній можуть міститись неточна прив’язка на місцевості, неправильні ототожнення та написання тощо. Першу спробу обробки і систематизації зібраних топонімів здійснив О. В. Колибенко. Ним укладено короткий перелік топонімів Переяславщини, куди ввійшла незначна частина топонімів с. Лецьки⁴. Подальші дослідження, здійснені автором цієї публікації, уможливили дещо збільшити обсяг інформації про населений пункт та його околиці.

Походження назви села мовознавець В. М. Брахнов пов’язує із словом “лядина” — дика, необроблювана ділянка, посилаючись на перекази, згідно з якими село раніше називалося Лядське⁵. Існує також інша версія, що виводить назву від імені Лесько (Лесик)⁶. Зокрема за народною етимологією село отримало свою назву від першопоселенця — козака Лецика⁷. На картах Гійома де Боплана, створених у другій чверті XVII ст., село зустрічається в перекрученій формі Лашки (Laszky). Назва села досить незвична для Середньої Наддніпрянини, але не єдина. Так в межах Київської

області існує кілька сільських населених пунктів із буквосполученням -цьки: Великі Прицьки, Дацьки, Онацьки, Хоцьки та Яцьки. Можливо, це вказує на архаїчне виникнення назви населеного пункту. Версія В. М. Брахнова про походження назви с. Лецьки не заперечує дане припущення. Саме поняття “лядина” в розумінні необроблюваної, цілинної землі, досить давнє й походить із старослов’янської мови. Назви такого плану характерні для порівняно раннього періоду і чітко відрізняються від ойконімів, що сформувались у XVII ст. (головним чином від козацьких прізвищ та прізвиць).

Досить цікавим і досі відкритим залишається питання про існування в сучасних межах села поселенських структур, різних хронологічних періодів, які вдало вписуються в археологічну карту Переяславщини. Результатами археологічних розвідок встановлений початковий етап заселення цієї території — епоха мезоліту. Досить рідкісними є й пам’ятки енеоліту. Ширше представлені пам’ятки раннього та середнього бронзового віку⁸. Їх характерною рисою, для даного мікрорегіону, є наявність просторового зв’язку між поселеннями та курганами похованнями, які часто розміщуються на невеликій відстані один від одного. Пам’ятки з матеріалами зазначеного періоду в значній кількості виявлені в долині Броварки й логічно доповнюють комплекси раннього та середнього бронзового віку території нижнього Потрубіжжя та лівобережжя Середньої Наддніпрянини⁹. Це свідчить про поширення поселенських структур подібного типу в глиб плато лесової тераси. Єдине поселення білогрудівської культури в ур. Береги репрезентує епоху пізньої бронзи. Загалом пам’ятки цієї культури рідкісні для долини Броварки. Незначна кількість матеріалів, низький рівень дослідженості та постійно діючий фактор руйнації пам’яток заважає

побудувати чітку картину заселеності мікро-регіону в період бронзи.

Важко говорити про існування в межах сучасної території села населення скіфо-сарматського часу, оскільки відсутні чіткі дані, що вказували б на це. Єдиною на цей час сарматською знахідкою є бронзова шпилька із Розгребиної могили, що знаходиться неподалік села¹⁰.

Наступним етапом збільшення концентрації населення в околицях сучасного села став пізньоримський час. Цей період відзначився щільною заселеністю обох берегів р. Броварки в межах мікрорегіону. Близько п'яти пам'яток містять ліпну кераміку київської культури або кружалну черняхівської культури¹¹.

Значно простіше складається ситуація з періодом Київської Русі. Археологічні розвідки останніх років дали змогу локалізувати в околицях с. Лецьки два селища давньоруського часу, розміщені на відстані 2 км одне від одного¹². Обидві пам'ятки розташовані на пологому лівому березі р. Броварки. Інший, правий берег річки, очевидно, був заселений компактними групами (родами) напівкочових тюркських племен, в даному випадку — берендеями, що виконували подвійну функцію: окрім догляду за княжими табунами коней, вони заповнювали території, що вважалися небезпечними в плані оборони від нападів половців.

Таке географічне розміщення згаданих селищ дозволяє зробити припущення про входження їх поряд із селищем та городищем (літописне м. Воїн) в межах с. Віненці в оборонну систему Переяславля Руського в межиріччі Трубежа — Супою (комплекс, створений городищами в сс. Гайшин, Ташань, Віненці, Циблі; “Зміївими” валами та заселенням торками і берендеями районів, небезпечних від половців).

В другій чверті XIII ст. поселенські структури даної території, були знищені внаслідок вторгнення монгольського війська. Складно говорити про існування тут будь-якого населення в післямонгольський час, оскільки відсутні археологічні та писемні свідчення цьому. Враховуючи факт присутності с. Лецьки на картах Боплана як сформованої адміністративної одиниці з достатньо великою кількістю жителів, очевидно, час виникнення села слід віднести до кінця XVI — початку XVII ст. Що й підтверджується виразним керамічним матеріалом. На даний момент

давнім його центром слід вважати територію в трикутнику ур. Переходенка — ур. Шкільний Двір — куток Буряківщина.

Незважаючи на значний вік цього населеного пункту, більшість його мікротопонімів, що дійшли до наших днів, мають топооснову, сформовану в більш пізні часи. Зрозуміло, їх назви виникали протягом різних хронологічних періодів, що дозволяє отримати певну історичну інформацію, закладену в цих топонімах. Пропоновані нижче назви (мікротопоніми) добре розкривають як сам процес топонімізації, так і характерні ознаки часу його реалізації.

Для зручності наскрізна нумерація топонімів у тексті відповідає нумерації в ілюстраціях (рис. 1, 2).

Топоніми с. Лецьки:

1. Береги — прибережна територія лівого берега р. Броварка на південний схід від села. Фактично від Гребельки до крайніх садіб с. Пологи-Чобітьки (старі). Назва походить від слова “берег”. Незважаючи на рівнинний, степовий ландшафт обох берегів ріки, місцеве населення завжди протиставляло лівий (ур. Береги) правому (ур. Солонці).

В східній частині урочища виявлено пам'ятку з матеріалами мезоліту, енеоліту, ранньої бронзи, культури багатоваликової кераміки (далі КБК), сосницької та білогрудівської культур, київської і черняхівської культур, давньоруського та пізньосередньовічного часів¹³.

2. Беренда (Баранівщина) — розташована в східній частині села. Назва кутка — це типовий етнотопонім, що походить з давньоруського часу від найменування так званих літописних “своїх поганих” — напівкочових тюрків берендеїв¹⁴. Очевидно, саме вони, знаходячись на службі в переяславських князів, крім функцій прикордонної сторожі, займалися випасом князівських табунів. Враховуючи зручність для такого роду занять природно-географічні умови околиць с. Лецьки з яскравими рисами степового ландшафту, дане припущення здається досить ймовірним. Можливо, в минулому етнотопонім стосувався більш ширшої території правобережжя р. Броварка, а до наших днів “дожив” у вузькому значенні — в назві сільського кутка. Інша, більш пізня назва — Баранівщина, була сформована на основі прізвища роду Баранів, представники якого проживають в його межах й нині. Зокрема в 1763 р. сільським отаманом

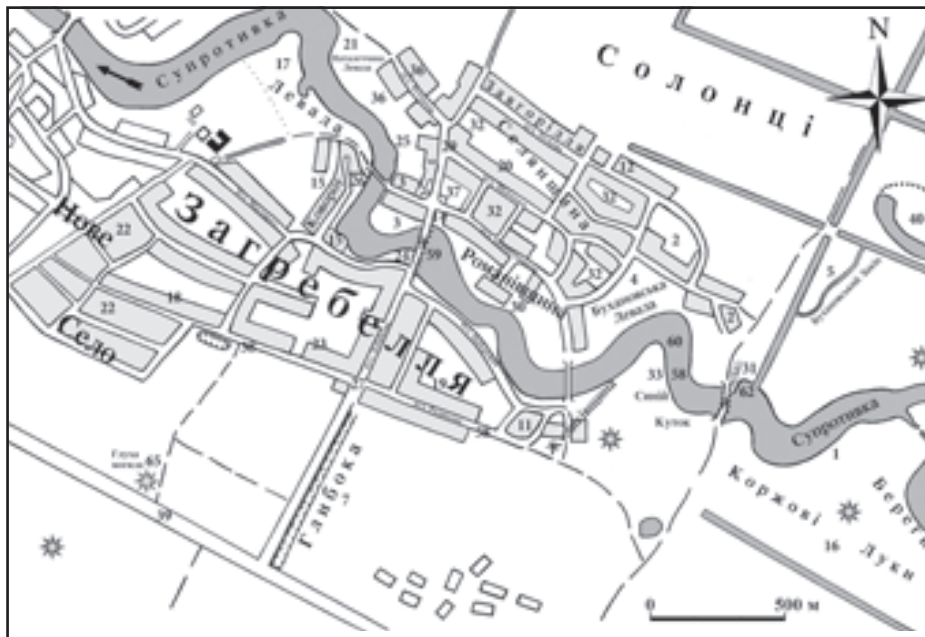

Рис. 1. План с. Лецьки з нанесеними топонімами

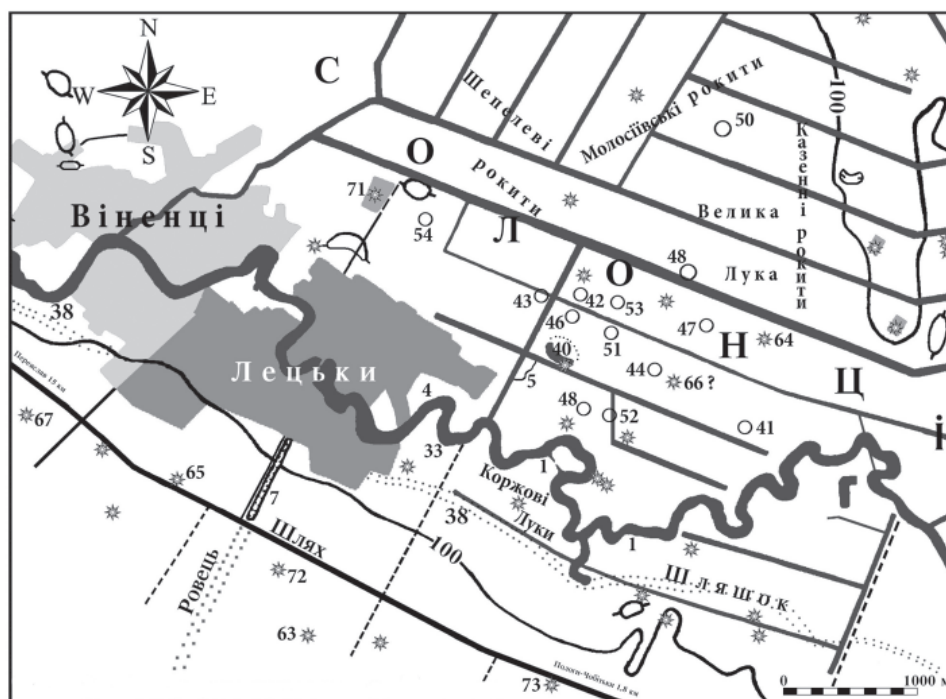

Рис. 2. Топоніми околиць с. Лецьки

зафіксовано Данила Барана¹⁵. Археологічні розвідки даної території не проводилися, лише в східній частині знайдено матеріал епохи середньої бронзи¹⁶.

3. Буряківщина — куток села, знаходиться на правому березі р. Броварки на захід від центральної вулиці (вул. Добрікова). Займає місце вигину ріки. Назва походить від прізвища роду Буряків, який довгий час проживав на цьому місці. Перші згадки про рід відносяться до часів Визвольної війни, коли його представники називалися Бураченками. У 20-х роках XVIII ст. Бураченки змінюють своє прізвище і іменуються Буряками¹⁷. Археологічними розвідками на території кутка виявлено кераміку XVIII ст.

4. Бухановська Левада — луки заплави правого берега р. Броварка, розташовані між кутками Романівщина, Селянщина, Баранівщина і рікою. Налезала заможному землевласнику, якого місцеві жителі за традицією називають “паном Бухановським”.

5. Бухановський Закіп — виположений рівчак слабохвилястої конфігурації. Був межею земельних володінь. Весною ним тала вода з боліт скидалася до р. Броварка, що іноді спостерігається в наш час. Внаслідок меліоративних робіт закіп повністю не зберігся. Довжина вцілілого сегмента близько 200 м. Назва походить від прізвища власника — “пана Бухановського”. Східніше вказаного закопу існувало ще двоє, які не збереглися.

6. Велика Лука — сінокісні луки між болотами в ур. Солонці. Простягалися на північний захід від кургану Висока могила. Розорані.

7. Глибока — колишня дорога довжиною 651 м, займає схил вододілу лівобережжя р. Броварка. Простягається паралельно сучасній дорозі, що веде до села і являє собою глибокий та широкий задернований рів. Оподи і вибірка глини місцевим населенням для будівництва хат в минулому сприяли поглибленню дороги. Звідси й походить назва дромоніма. Сполучалася з шляхом на с. Хоцьки (ур. Ровець). Занепала в середині XX ст. Остаточного вигляду Глибока набула після будівництва сучасної в'їзної дороги; ґрунт з неї брали на підсіпку останньої.

8. Гребелька — земляна гребля з дерев'яним мостом через Броварку на південно-східній околиці села. Нині ця частина ріки засипана, і тепер тут проходить звичайна ґрунтова дорога, під якою по металевій трубі протікає ріка.

9. Гребля — земляна гребля, яка складається з двох сегментів, з'єднаних мостом через р. Броварка.

10. Жабокруківка — розміщувалася поруч з кутком Романівщина, хоча точне місце знаходження не відоме. Назва пов'язана з територіальною близькістю до ріки, де було добре чути квакання жаб.

11. Жуликівщина — південно-східний край села на лівому березі р. Броварки. Назва кутка походить від вуличного прізвища роду Жуликів, представники котрого переважали на цій території. Топонім виник близько 100 років тому: за спогадами жителів, на місці кутка розміщувалося найдавніше, а можливо одне з найдавніших сільських кладовищ, яке не збереглося до наших днів. Встановити його приблизні межі неможливо, заважає садибна забудова. Впевнено можна лише говорити про північно-східний край кутка, де на розораній ділянці зафіксовані зруйновані поховання. На трьохверстовій Військово-Топографічній карті Російської Імперії другої половини XIX ст. куток в селі не показаний, тобто кладовище ще існувало, хоча й не використовувалося за призначенням. Карта Генерального Штабу Червоної Армії показує Жуликівщину фактично сформованою у сучасних межах. Виникнення і поступове розростання цієї частини села протягом кінця XIX — першої чверті XX ст. призвело до руйнування кладовища. Принагідно зазначимо, що жителі села 1920-х років народження самого кладовища вже не бачили, а лише пам'ятають кладовищенський рів, порослий дерезою, навколо якого лежали городи і по розповідям старших за віком людей, котрі народилися в останні десятиліття XIX ст., і застали кладовище в занедбаному стані. Поблизу Жуликівщини виявлено різночасові матеріали, представлені знахідками КБК, київської культури, давньоруського часу (XII — перша половина XIII ст.) та пізнього середньовіччя (XVIII ст.)¹⁸.

12. Завгоріддя — північно — північно-східна частина села на правому березі р. Броварки. Назва визначається особливістю розміщення кутка — “за городами”. Сама назва топоніма вказує на порівняно недавню забудову цієї частини села. В XIX ст. Завгоріддя не існувало: місцевість використовувалася під городи, поруч стояли 11 вітряків. Куток формувався в перші десятиліття радянської влади, внаслідок нестачі земельних ділянок у

самому селі для проживання та обробітку. Тому виникла необхідність розширення площі села під забудову. Таким чином Завгоріддя поступово заселилося до 1940-х років.

13. Загребелля — південно — південно-східна, лівобережна частина села значних розмірів. Назва топоніма походить від географічного положення за греблею та річкою по відношенню до правобережної частини села. Навіть ще 40–50 років тому мешканці Загребелля (“загребельці”) протиставляли себе жителям села (“селянцям”), тобто правого берега, де існував великий і основний за площею куток Селянщина. В західній частині Загребелля виявлено могильник черняхівської культури та кераміку XVIII ст.¹⁹.

14. Клуб — мікротопонім в центральній частині села на правому березі ріки. Фактично це ділянка колишнього погосту церкви св. Архістратига Михаїла, перші згадки про яку відомі з XVIII ст.²⁰. Місце розташування старого будинку культури с. Лецьки, збудованого на місці церкви.

15. Коворот — територія займає край вулиці села, яка проходить вздовж річки по її лівому березі. В основу топоніма лягла народна назва повороту вулиці — “коворот” по відношенню до основної вулиці (вул. Мостового).

16. Коржові Луки — луки на лівому березі р. Броварка. Простягаються на південний схід від Гребельки, паралельно ур. Береги. Назва походить від прізвища власника — Корж. Розорані.

17. Левада — сінокісні луки заплави і частково мисового підвищення лівого берега р. Броварка в північно-західній околиці села. Використовуються за призначенням до сьогодні. На підвищенні зафіксовано кераміку КБК і черняхівської культури²¹.

8. Левада — сінокісні луки в південно-західній частині Загребелля. З півдня її обмежувала ґрунтова дорога на Переяслав (Шляшок), із заходу землі с. Віненці. Власник не відомий. Виникла у дореволюційні часи, зникла приблизно в середині XX ст. Нині знаходиться під садибами та городами.

19. Манжулина Левада — сінокісні луки на півдні кутка Загребелля. Після колективізації тут розміщувалися господарські споруди колгоспу ім. Соцперебудови, що сприяло збереженню ділянки. Наприкінці 1930-х років, після перенесення колгоспу на інше місце, колишня левада поступово забудовується садибами і використовується

під городи. Назва топоніма походить від прізвища власника Микити Манжули.

20. Машина Левада — сінокісні луки в межах кутка Селянщина, на правому березі річки. Назва топоніма походить від жіночого імені — Марія (в селі її по-вуличному називали Бояриня), якій належала левада. Зараз не існує, місце зайняте садибами та городами.

21. Наталеччина Левада — луки заплави правого берега р. Броварка, розміщені в північній околиці села поруч з кутком Тупиківщина. Назва походить від вуличного прізвиська власника левади — Наталечка (справжнє прізвище Юрченко).

22. Нове Село — найновіша частина села, збудована на межі сс. Лецьки і Віненці для переселенців з Чорнобильської зони наприкінці 1980-х років. Назва походить від поняття нового заселеного місця, на протилежному основному, давніше заселеному.

23. Опанасенкова Левада — сінокісні луки південної частини Загребелля, обмежені з півдня ґрунтовою дорогою на Переяслав (Шляшок), з півночі і сходу стежками, котрі відділяли їх від інших городів. Виникла в дореволюційні часи, зникла протягом 30-х років XX ст. внаслідок виділення цієї ділянки селянам під забудову та городи. Хоч левада не існує, її місце можна виявити за старими орієнтирами, що залишилися — стежками та частиною Шляшка (вул. Радянська). Назва походить від прізвища (прізвиська) родини Опанасенків.

24. Остравок — заплава лівого берега р. Броварка, розміщена на південний захід від Греблі. В минулому повністю зарослий “гав’яром” — місцева назва аїра тростинового (*Acorus calamus* L.), який різали в переддень свята Зелена Неділя. Етимологія назви не зрозуміла.

25. Переходенка — територія правого берега річки в північно-західній частині села. Урочище назване від вуличного прізвиська місцевого жителя — Переходенко (справжнє прізвище Канівець), поруч якого розташовувався його двір.

На південь від урочища виявлено різноманітне поселення, в матеріальний комплекс якого входять знахідки бронзового віку, пізньозарубинецької і київської культур, матеріали давньоруського та пізньосередньовічного часу²². Особливо цікавий керамічний комплекс першої половини XVII ст., який вказує на найдавніший центр села.

26. Переходівщина — урочище північно-західної частини села на лівому березі річки. Розташовується поряд з кутком Коворот. В основі назви лежить слово “перехід”, завдяки можливості короткого переходу з Ковороту до Левади і навпаки.

27. Перехресна — мікротопонім при в’їзді в село, де перетиналася головна вулиця (тепер вул. Добрікова) з Шляшком (тепер вул. Радянська). Розташовувалася в південній частині Загребелля, на лівому березі р. Броварка. Час виникнення можна пов’язувати з першою половиною ХХ ст., але не виключається більш раніша хронологічна межа.

28. Ровець — стара ґрунтова дорога, пізніше стежка від с. Лецьки в напрямку до с. Хоцьки (в ХІХ ст. волосний центр, в 30–50-х роках ХХ ст. центр МТС). Відходив від Глибокої дороги в південному напрямку до головного шляху Переяслав — Золотоноша. Добре локалізується на військових картах другої половини ХІХ — другої чверті ХХ ст. Нині не існує. Згідно з переказами, в першій половині ХХ ст. дорога нагадувала неглибокий рівчак, що і лягло в основу назви дромоніма.

29. Рожок — ріг (ріжок) центральної (вул. Добрікова) та прилеглої (вул. Шевченка) вулиць села.

30. Романівщина (Романщина) — територія правого узбережжя ріки на південний схід від центральної вулиці села. Обмежена з північної сторони вул. Першотравневою, з півдня самою рікою. Назва походить від прізвища Романенко, оскільки рід Романенків головним чином населяв куток. В межах кутка виявлені матеріали ХVІІІ — ХІХ ст.²³

31. Сад Бухановського — ряд дерев глоду криваво-червоного (*Crataegus sanguinea* Pall.). Розміщений на східній околиці села в заплаві правого берега р. Броварка, поблизу ур. Гребелька. Залишок значного за своєю площею саду (яблуні, груші, вишні, глід) “пана Бухановського”, що займав навіть певну частину кутка Беренда. Назва походить від прізвища власника.

32. Селянщина — основний за площею куток села на правому березі р. Броварка. В межах вулиць Добрікова, Польової і Першотравневої, зі сходу межує з кутком Беренда (Баранівщина) та Бухановською левадою.

33. Синій Куток — територія на схід від кутка Жуликівщина, навпроти Беренди. Займає вигин лівого берега річки. Етимологія назви не зрозуміла.

34. Солонці — місцевість на північ та схід від с. Лецьки, в напрямку сс. Виповзки та Пологи-Вергуни, що використовується під посіви та пасовища. Назва походить від насиченості ґрунту мінеральними солями, що місцями виходять на поверхню (фації білого кольору). В минулому урочище являло собою заболочену місцевість з ділянками лучного степу, осушену в 70-х роках ХХ ст. Нині ландшафт Солонців має яскраво виражений степовий характер помережаний сіткою меліоративних каналів.

35. Товкачівка — сінокісні луки, місце розташування яких тепер не відоме. Згадується в 1709 р. у зв’язку з розподілом спадку Христини Товкачівни.²⁴ Рід Товкачів ще на початку ХХ ст. проживав у Лецьках.

36. Тупиківщина — куток в північній частині села на правому березі р. Броварка. Розташовується по обидві сторони вулиці, що вела до кінця села в бік с. Вінинці (нині вул. Ветеранів). Таким чином утворюється своєрідний “тупик” — як його називають жителі села. Звідси, напевне, й походить назва кутка. Є свідчення про одну сім’ю, яка проживала на кутку, внаслідок чого отримала прізвисько — “Тупики”. В ХІХ ст. Тупиківщина займала положення між вулицею і річкою, а до початку 30-х років ХХ ст. її площа збільшилась внаслідок забудови протилежної сторони вулиці, в бік поля. В таких межах куток залишається й до наших днів. В північній частині виявлені знахідки епохи бронзи, київської та черняхівської культур та кераміка ХVІІІ ст.²⁵

37. Шкільний Двір — територія, розміщена на правому березі р. Броварка в центрі старої частини села, обабіч центральної вулиці Добрікова, навпроти церковища. Відносно новий топонім. Назва походить від подвір’я старої сільської школи, яку влаштували з хати попа. Назва урочища збереглася й після ліквідації школи і трансформації подвір’я в парк. Археологічними розвідками зафіксовано кераміку ХVІІ–ХІХ ст.

38. Шляшок — ґрунтова дорога ХІХ ст., що проходила повз південну частину села і була шляхом сполучення Переяслав — Гельмязів. До наших днів зберігся лише невеликий відрізок дороги, успадкований вул. Радянською. Втратив своє значення на початку ХХ ст. у зв’язку з існуванням нового транспортного шляху Переяслав — Пологи-Яненки.

39. Шлях — сучасна автомобільна дорога Переяслав-Хмельницький — Пологи-Яненки.

Окремі її ділянки були створені ще в довоєнний період. Остаточо сформувалася у 60-ті роки минулого століття.

Відомо також ряд топонімів іншого класу — гідронімів. Східні околиці с. Лецьки (ур. Солонці) згідно з переказами були густо вкриті “долинками” та “рокитами”.

“Долинка” — пологі блюдцеподібні западини природного походження, діаметром в кілька сот метрів і менше, які утворилися внаслідок просідання товщі лесу. Часто пересихали в спекотні періоди. Основними джерелами поповнення води були підземні води і опади. Внаслідок весняної повені вони розливалися, з’єднуючись між собою, “рокитами” та рікою, в долині якої вони концентрувалися. На жаль, меліоративні роботи призвели до цілковитого знищення цих малих водних об’єктів. Нам вдалося зібрати власні назви п’ятнадцяти долин, які збереглися в народній пам’яті. Долинка носить назви, що походять від імен, прізвищ та прізвищ власників землі, на якій вони розміщувались, або ж від певних своїх особливостей. Як зазначили респонденти, назвами користувалися в ХХ ст., а виникли вони дещо раніше, принаймні не пізніше ХІХ ст.

40. Озірна — розміщена за 485 м на північний схід від с. Лецьки, на правому березі р. Броварка. Внаслідок меліоративних робіт вона частково втратила первісну форму (південна частина розчищена). У зв’язку із значними розмірами (діаметр 280 м) її, очевидно, порівнювали з озером, що й лягло в основу назви. Добре ідентифікується на карті Генерального Штабу Червоної Армії як єдиний значний водний об’єкт. На південно-східному краю долинки розміщений зруйнований курган невеликих розмірів, в якому пастухи викопували землянки для схову від негоди.

41. Баранова — розміщувалась на схід від колишньої дороги до с. Натягайлівка (зараз не існує) і на південний схід від Озірної. В основі лежить прізвище Баран, носії якого проживають на території Баранівщини (Беренди). Долинка не існує.

42. Близнюкова — лежала на північ від Катериничиної долинки. Весною з’єднувалась з нею протокою. Назва походить від прізвища (прізвиська) Близнюк. Не існує.

43. Гапійова — розміщувалась західніше Катериничиної. Назва походить від імені (прізвиська) Гапій (Агафій?). Не існує.

44. Гогина — знаходилась на північний схід від Озірної та північний захід від Барано-

вої. Назва походить від імені (прізвиська) Гога, яке має виразні кавказькі аналогії. На кутку Беренда проживала сім’я Гогенків. Долинка не існує.

45. Дядьова — розташовувалась на межі земель сс. Лецьки та Пологи-Чобітьки (старі). Назва походить від прізвиська Дядьо (справжнє прізвище Устич). Не існує.

46. Катериничина — розміщувалась на північний схід від села та на північ від Озірної. Під час весняної повені сполучалася протоками з Озірною та Близнюковою долинками. Гідронім походить від імені власниці землі, де розміщувалась долина — Катерини. Зараз не існує.

47. Конончукова — знаходилась на північний схід від Озірної та на захід від Високої могили. Назва походить від прізвиська Конончук. Не існує.

48. Кругленька — знаходилась на північний схід від Опанасенкової та на південний захід від Молосіївської долини. Назва походить від конфігурації берегової лінії, що мала яскраво виражену форму кола. Вирізнялася поміж інших великою глибиною. Не існує.

49. Марковичівська — знаходилась на схід від села та на південний схід від Озірної, поблизу ріки. Назва походить від імені Марко або прізвища (прізвиська) роду Марковичів. Не існує.

50. Молосіївська — розміщувалась на північний схід від села та Катериничиної долинки. Назва походить від прізвища власників землі, на якій розташована долинка, в пам’яті місцевих жителів — “панів Молосіївських”. Не існує.

51. Опанасенкова — знаходилась на схід від Катериничиної долинки та на північний схід від Озірної. Назва походить від прізвища (прізвиська) роду Опанасенків. Не існує.

52. Прохорівська — була розташована східніше Марковичівської долинки, поблизу ріки. Назва походить від прізвиська роду Прохорівських. Не існує.

53. Рацішина — розташовувалась східніше Катериничиної та Близнюкової долин. Назва походить від прізвиська Раціха. Не існує.

54. Чорна — розміщується за 442 м на північний схід від села та за 321 м на південний схід від сучасного сільського кладовища. Долинка осушена, але не знищена меліорацією. Діаметр 85,5 м. З північної сторони долини трапляється ліпна кераміка епохи бронзи. Етимологія назви не зрозуміла.

Поруч з долинками існували й інші водні утворення — “рокити”. Вони являли собою степові болота, вкриті густою вологолюбивою рослинністю, серед якої переважав сусак зонтичний (*Butomus umbellatus* L.) — в місцевій говірці “сотник”. Осушені меліорацією.

55. Казенні рокити — простягалися на північний схід від с. Лецьки та на північ від кургану Висока могила. Назва походить, очевидно, від розташування урочища на державній (казенній) землі.

56. Молосіївські рокити — знаходилися на північний схід від села. Назва пов’язується з “панамі Молосіївськими”, на землі яких розташовувалося це болото.

57. Шепельові (Шипильові) рокити — простягалися на північ від села. Назва походить від прізвиська власників цієї землі — родини Шепелів.

Частина гідронімів безпосередньо пов’язується з р. Броварка, оскільки вони розміщуються в її межах.

58. Гнилий — опар (яма), що знаходився в річці навпроти кутка Беренда. Повільна течія Броварки призводила до застою води і гниття органічних решток. Звідси, як ми вважаємо, опар і отримав свою назву.

59. Кубонія — глибока та розчищена частина ріки, що зі сходу межує з ур. Гребля. Вкопали її ще в дореволюційні часи, пізніше поглиблювали в окремих місцях. В Кубонії купалися, напували худобу, ловили рибу, на березі проводили свята. За свідченнями жителів села саме тут купали військових коней в часи Другої Світової війни. На карті Генерального Штабу Червоної Армії показана у вигляді невеликого озера. Можливо, назва утворена від слова “купання” або “купіль”.

60. Сибір — опар (яма), що знаходився в річці навпроти кутка Беренда. Згідно з переказами поверхня ріки над ним слабо замерзала взимку або не замерзала зовсім. Етимологія назви не зрозуміла.

61. Супротивка — місцева назва р. Броварки. В основі назви за народною етимологією лежить характерна особливість напрямку течії річки на північний захід, тобто проти течії р. Дніпро. Типова степова річка в Золотоніському (Черкаська обл.) та Переяслав-Хмельницькому (Київська обл.) р-нах, ліва притока р. Трубіж. Довжина 52 км, площа водозбору 338 кв. км.²⁶ Річище звивисте, з повільною течією та заболоченими берегами. Характерною особливістю Супротивки є те,

що жителі сіл, розміщених на її берегах, називають ріку по-різному (Каратулька, Чорна, Кирпичанка, Чирська, Лукашівка, Яненка), замінюючи іноді слово “річка” — “болотом”.

62. Цівковщина — частина річки, що межує з ур. Сад Бухановського, поросла високим (5–6 м) очеретом. Назва гідроніма походить від слова “цівка” — котушка для ниток, що застосовувалася в ткацькому верстаті, для виготовлення якої були придатні порожні стебла цього очерету. Зовнішньо він схожий на більш низькорослий (до 4 м) очерет звичайний (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.), яким заросло річище, але, на відміну від останнього, займає вузько локальний ареал проростання, поближче до правого берега, не поширюючись за його межі. Місцеві старожили не пам’ятають, звідки з’явився гігантський очерет, тому ми маємо дві версії щодо його походження. Перша — очерет іншого виду був посаджений “паном Бухановським” у власних землях поруч зі своїм садом. Друга — гігантизм очерету спричинений особливим хімічним складом ґрунту, на якому росте і таким чином може бути цікавою ботанічною пам’яткою.

Значна частина топонімів с. Лецьки пов’язана з земляними спорудами (курганами, майданами). В околицях населеного пункту їх відомо близько 30-ти, проте власні назви збереглися не в усіх.

63. Великий майдан — знаходився на південь від села та за 426 м на південний захід від дороги Переяслав-Хмельницький — Пологи-Яненки (ур. Шлях). За переказами, використовувався під скотомогильник. Зруйнований під час влаштування тракторної бригади. Майдан мав звичайну форму для такого типу земляних споруд — кільцеподібний насип діаметром приблизно 45 м з розімкнутими кінцями і лійчастою западиною та однією парою вусів-валків. Висота залишків до 2 м²⁷.

64. Висока могила — розміщується за 2,03 км на північний схід від с. Лецьки в ур. Солонці. Висота — 2,28 м, діаметр — 40 м. Насип дещо витягнутий з півночі на південь, західна частина зруйнована²⁸. Раніше на кургані був вкопаний дерев’яний стовп — геодезичний знак.

65. Глуха могила — розміщувалася на південний захід від с. Лецьки, неподалік дороги Переяслав-Хмельницький — Пологи-Яненки. Зруйнований у 1960-х роках. На місці курга-

ну існує полога западина — мікротопонім “Долина”²⁹.

66. Гогина могила — розміщувалася біля однойменної долинки в ур. Солонці. Можливо, з цією назвою слід ототожнювати невеликий курганчик діаметром 36 м і висотою біля 2 м, який знаходиться за 1,34 км на північний схід від краю села і за 668 м на схід від Озірної.

67. Гостра могила — курган, розташований на південний захід від с. Лецьки, за 182 м південніше дороги Переяслав-Хмельницький — Пологи-Яненки (ур. Шлях). Діаметр — 53 м, висота — біля 6 м. Досліджувався Д. Я. Самоквасовим у 1877 р. Під насипом знайдено поховання ранньобронзової доби з крем’яним наконечником, кілька поховань “своїх поганих”, одне з яких із конем³⁰.

68. Зелена могила — розміщувалася в ур. Солонці³¹. Топонім не піддається перевірці.

69. Козулиха — курган в межах ур. Береги³². Топонім не перевірений.

70. Лисенка могила — курган в ур. Солонці. Топонім не локалізовано.

71. Майдан — майдан, на якому розташоване сучасне кладовище с. Лецьки. Розташований за 540 м на північний захід від найближчого краю села. Має кільцеподібний насип висотою від 3,14 м до 2,93 м з розімкнутими кінцями, лійчасту западину і пару вус-валків висотою від 1 до 2,5 м. Простір між валками називають це Сквородою³³.

72. Малий майдан — знаходиться на південь від села і від дороги Переяслав-Хмельни-

цький — Пологи-Яненки (ур. Шлях), навпроти колишнього колгоспного двору. Висота — 1,76 м, діаметр — 56 м. Розораний, і тому більше схожий на курган³⁴.

73. Розгребина могила — розміщується за 2,06 км на південний схід від с. Лецьки та за 903 м на північний захід від с. Пологи-Чобітьки, поруч з дорогою Переяслав-Хмельницький — Пологи-Яненки (ур. Шлях). Діаметр — 48 м, висота — 6, 62 м. Курган було зруйновано ще в давнину з порушенням конфігурації насипу, від чого він отримав відповідну назву. При обстеженні пам’ятки знайдено бронзову сарматську шпильку III–I ст. до н. е.³⁵.

74. Солончиха — курган в межах ур. Солонці³⁶. Топонім не перевірений.

75. Тарасова могила — курган в межах ур. Солонці. Топонім не локалізовано.

76. Шепельові (Шипильові) могили — курганна група в ур. Солонці. Топонім не локалізовано. Можливо, знаходилися поряд з однойменними “рокитами”.

Наведена вище сукупність топонімів певним чином дає уявлення про історико-культурний розвиток території та околиць с. Лецьки. Зокрема, що дуже важливо, про побутове життя населення. На жаль, це далеко не всі топоніми, оскільки значна частина їх, особливо найдавніших, не збереглася. Однак вивчення та збереження існуючих сьогодні місцевих назв є спробою зберегти й використати в наукових цілях цей багатющій пласт історико-культурної спадщини нашого народу.

Джерела та література

- 1 *Брахнов В. М.* Про місцеві назви Переяслав-Хмельницького району на Київщині // *Мовознавство*. — 1957. — Т. 14. — С. 48.
- 2 *Історія міст і сіл Української РСР*. Київська обл. — К., 1971. — С. 525.
- 3 *Сикорский М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницького района Киевской области 1975 г. // *НА ІА НАНУ*. — 1975/118. — 37 с.; *Сикорский М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницького и Яготинского районов в Киевской области 1976 г. // *НА ІА НАНУ*. — 1976/55. — 24 с.; *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. // *НА ІА НАНУ*. — 1990/186. — 40 с.; *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1991 р. // *НА ІА НАНУ*. — 1991/211. — 25 с.
- 4 *Колибенко О. В., Коцур В. П.* Етимологічний словник ойконімів та короткий словник топонімів Переяславщини. — Переяслав-Хмельницький, 1995. — 57 с.
- 5 *Брахнов В. М.* Вказана праця. — С. 48.
- 6 Там само.
- 7 Усне свідчення жителя с. Лецьки Барана Михайла Яковича (1918 р. н.).
- 8 *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Нові знахідки в долині р. Броварки. // *Наукові записки з української історії*. — Переяслав-

- Хмельницький: Золоті литаври, 2003. — Вип. 14. — С. 63–66.
- 9 *Роздобудько М. В.* Заселення території та розвиток поселенських структур межиріччя Дніпра — Трубежа — Супою за археологічними даними // Наукові записки з української історії. — Переяслав-Хмельницький: Золоті литаври, 2002. — Вип. 13 — С. 12–14.; *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. Там само.; *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1991 р. Там само.
- 10 *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Вказ. праця. — С. 65–66.
- 11 Там само. — С. 63–66.
- 12 Там само. — С. 65–66.
- 13 Там само. — С. 65.
- 14 *Колибенко О. В.* Давньоруські топоніми Переяславщини // Наукові записки з української історії. — Переяслав-Хмельницький: Золоті литаври, 2002. — Вип. 13. — С. 137.; *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Давньоруські пам'ятки басейну р. Броварки на Переяславщині // Середньовічні старожитності Південної Русі-України: Тези доповідей Третьої Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. — Чернігів, 2004. — С. 14.
- 15 *Аброскін П., Кривошея В., Стасенко О.* Київщина козацька: люди і долі. — К.: Вид. дім “Стилос”, 2004. — С. 47.
- 16 *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Вказ. праця. — С. 64.
- 17 *Аброскін П., Кривошея В., Стасенко О.* Вказана праця. — С. 46.
- 18 *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Вказана праця. — С. 66.; *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. Вказана праця. — С. 14, 29.
- 19 *Сикорський М. І., Махно Е. В., Бузян Г. Н.* Отчет о работе Переяслав-Хмельницкой археологической экспедиции за 1979 г. // НА ИА НАНУ. — 1979/119. — С. 63–65.; *Сікорський М. І., Савчук А. П.* Переяславщина напередодні Київської Русі // Середні віки на Україні. — К.: Наукова думка, 1971. — Вип. 1. — С. 143–144.
- 20 *Набок Л. М., Колибенко О. В.* Православні храми Переяславщини. Історія. Дослідження. Сучасність. — К., 2007. — С. 142.
- 21 *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1991 р. Вказана праця. — С. 10.
- 22 *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Вказана праця. — С. 63, 64.
- 23 *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. Вказ. праця. — С. 33.
- 24 *Аброскін П., Кривошея В., Стасенко О.* Вказ. праця. — С. 47.
- 25 *Бузян Г. М., Буйлук М. М., Колибенко О. В., Товкайло М. Т.* Звіт про роботу Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 р. Вказ. праця. — С. 34.
- 26 *Перехрест В. С.* Броварка // Географічна енциклопедія України. — К.: УЕ. — 1989. — Т. 1. — С. 128.; *Словник гідронімів України / Железняк І. М., Корепанова А. П., Масенко Л. Т. та ін.* — К.: Наукова думка, 1979. — С. 70.
- 27 *Сикорський М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого района Киевской области 1975 г. Вказ. праця. — С. 15.
- 28 Там само — С. 30.
- 29 Там само — С. 15.
- 30 *Самоквасов Д. Я.* Могила русской земли. — М., 1908. — С. 14, 238.; *Основания хронологической классификации и описание, и каталог коллекции древностей Д. Я. Самоквасова.* — Варшава, 1892. — С. 86, 87.
- 31 *Сикорський М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого района Киевской области 1975 г. Вказана праця. — С. 30.
- 32 Там само.
- 33 *Сикорський М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого и Яготинского районов в Киевской области 1976 г. Вказ. праця. — С. 2.
- 34 *Сикорський М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого района Киевской области 1975 г. Вказ. праця. — С. 15.

- 35 Там само — С.16.; *Вовкодав С. М., Юрченко О. В.* Вказ. праця. — С. 66.
36 *Сикорский М. Н., Бузян Г. Н.* Отчет о работе археологической экспедиции по обследованию курганов Переяслав-Хмельницкого района Киевской области 1975 г. Вказ. праця. — С. 29.

дованию курганов Переяслав-Хмельницкого района Киевской области 1975 г. Вказ. праця. — С. 29.

Александр Юрченко

**Историко-краеведческая характеристика топонимов
с. Лецки на Переяславщине**

В публикации изложена краткая характеристика топонимов с. Лецки. Рассматриваются факторы их формирования в контексте исторического развития села.

Ключевые слова: с. Лецки, топоним, микротопоним, ландшафт, курган.

Alexander Yurchenko

**Historical and regional characteristics of the placenames
of the village of Letsky in the Pereyaslav area**

The given publication offers a short characteristic of the placenames of the village of Letsky and considers the factors of their formation in the context of the village's historical development.

Key words: the village of Letsky, toponym, microtoponym, landscape, burial mound.

